

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבויעי

פרשת עקב, תש"ע
מספר 872

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

"ובאהרן התאנף ה'"

בפרק ט' חוזר משה ומזכיר את חטאי העם בטרם יבוא להורותם. ואומר הרמב"ן (ט: ח):
קודם שיפתח להם בבאור התורה כלל והוכיח אותם בעוונות אשר גרמו להם ולא נמחלו... ועתה כבאו להתחיל בפרטי המצוות, וקודם שיזכור אחת מהן בפרט יחזור להוכיח אותם ולפקוד עליהם את כל עוונותיהם שעשו מעת שקבלו התורה והלאה... ולפיכך פתח כאן 'ובחורב הקצפתם', והזכיר להם מעשה העגל.

והנה בחזרה זו יש פרטים השונים מן האמור בסיפור המקורי, וכאן נרחיב באחד מהם.
לאחר תיאור החטא ותגובת משה כתוב: "וַיִּבְרָא אֱהֲרֹן הַתְּאֲנִיף ה' מֵאֵד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל גַּם-בְּעַד אֱהֲרֹן בְּעַת הַהוּא" (פס' כ). פרט זה לא נזכר בפרשת 'כי תשא'. מדוע? אם הפרט חשוב, מדוע לא נזכר במקומו, ואם אינו חשוב, מדוע נזכר כאן? כבר עמדתי במאמרי לפרשת 'פינחס', שפורסם בבמה זו, על דוגמאות דומות, והסברתי את החשיבות של הרושם הראשוני על הקורא. אם כן, בדרך זו נאמר שבפרשת 'כי תשא' מתמקדת התורה בהאשמת העם ואינה רוצה לתת פתח להטלת האחריות על המנהיגים. אך עדין נשאלת השאלה, מדוע כה חשוב לספר לנו זאת כאן?
הקורא את הסיפור המקורי נתקל בעמימות ביחס לאהרון. מחד גיסא הוא משתף פעולה עם העם, ומשה אף תמה על התנהגותו. וכך מעידה התורה: "וַיִּבְרָא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי-פָרַע אֱהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם" (שמ' לב: כה). מאידך גיסא לא נאמר במפורש שחטא, ולא מסופר שנענש. על הפסוק "וַיִּבְרָא אֱהֲרֹן" (שמ' לב: ה) אומר רש"י שראה והבין שאם לא ישמע להם יהרגוהו ויגדל חטאם, אולי ללא כפרה.

גם בדברי חז"ל לא נמצא הערכה חד-משמעית למעשי אהרון. הגמרא אומרת (סנהד' ז ע"א):
ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי. דאמר רבי תנחום בר חנילאי: לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל, שנאמר (שמ' לב: ה): "וַיִּבְרָא אֱהֲרֹן וַיִּבְּחַן מִזְבַּח לְפָנָיו", מה ראה? אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר: ראה חור שזבוח לפניו, אמר: אי לא שמענא להו - השתא עבדו לי כדעבדו בחור, ומיקיים בי (איכה ב: כ) "אם-תִּהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' פֶּהָן וְנִבְיָא", ולא הויא להו תקנתא לעולם. מוטב דליעבדו לעגל, אפשר הויא להו תקנתא בתשובה. ונחלקו רש"י ותוספות שם אם בגנותו של אהרון נדרש הפסוק "וירא אהרן" (רש"י שם) או בשבחו (תוס' שם).
אם כן, מה ראתה התורה צורך לגלות לנו דווקא כאן, אחרי כ-40 שנה, פרט חדש, כה מרשיע, שלא סופר במקומו? עלינו לברר אפוא מהו הלקח שנלמד מפרט זה שהתורה חפצה בגילוי המאוחר.

א) רש"י על אתר אומר:
"וַיִּבְרָא אֱהֲרֹן הַתְּאֲנִיף ה'" – לפי ששמע לכם. להשמידו – זה כלוי בנים. וכן הוא אומר (עמוס ב: ט) "וַיִּבְרָא אֱהֲרֹן הַתְּאֲנִיף ה'" – והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים. מכאן נראה שהתורה באה ללמדנו מסירות נפשו של משה לאחיו וכוחה של תפילה.²
ב) המלבי"ם אומר שהתורה מספרת כאן את הסיבה העיקרית לכך שאהרון לא זכה להיכנס לארץ. חטא מי מריבה אינו הגורם העיקרי,³ וגם אצל משה הסיבה העיקרית היא פגם כלשהו בחטא המרגלים, אלא משום כבודם הדגישה התורה את חטא מי מריבה.
ג) אולי אפשר להציע הצעה אחרת: אהרון היה אהוב העם. בפטירתו נאמר: "וַיִּבְכּוּ אֶת-אֱהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל" (במ' כ: כט), ואומר רש"י שם: "האנשים והנשים לפי שהיה אהרון רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש

¹ שמעתי בשם יהודי משוויץ שטען שהדבר נרמז שם בפסוק "מי אשר חטא-לי אֶמְחֶנּוּ מִסְפְּרֵי" (שמ' לב: לג), ויש בזה רמז לאהרון, שכמעט נשמד. אך אפילו כך מדובר ברמז בלבד.

² כיוצא בזה כבר מצינו בעניינה של מרים, בסוף פרשת 'בהעלתך'.

³ וכן משמע מדברי רש"י בפרשת 'וזאת הברכה'. על שבט לוי נאמר שם: "תִּמְיָךְ וְאוֹרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נָסִיתוּ בְּמִסָּה תְּרִיבָהוּ עַל-מִי מְרִיבָה" (דב' לג: ח). ואומר רש"י שם: "נסתקפת לו לבא בעלילה, אם משה אמר שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו". וראו עוד פ' רבנו בחיי לדברים ט, כ.

לאשתו".⁴ עם מותו הרימו הכנענים ראש, כפי שנאמר: "וַיִּשְׁמַע הַפְּנִיעֵי מֶלֶךְ-עָרֹד... וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל" (במ' כא:א), ואומר רש"י: "שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד". אם כן העם חש בגדולתו של אהרן. עוד יש להזכיר פרשה תמוהה להלן (י:ו-ז) שמספרת על מות אהרן וקבורתו במוסרה. ואומר רש"י שם: כשמת אהרן בהר ההר, לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד... וחזרתם לאחוריהם... ובמוסרה עשיתם אבל כבוד על מיתתו של אהרן, שגרמה לכם זאת... וסמך משה תוכחה זו לשיבור הלוחות לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות".⁵

ואם כן היה חשש שלאחר כניסתם לארץ יהפכו את מקום קבורתו למקום עבודה זרה, דהיינו יעבדוהו כאל. יתר על כן, לא רק מקום קבורתו ידוע אלא גם זמן פטירתו ידוע.⁶

לכן התורה באה לומר שבעולם שלנו אין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא, וגם אהרן בכלל זה, ובייחוד שחטאו היה כרוך בשמץ ע"ז. בכך שהתורה העידה על אי שלמותו של אהרן, היא מנעה את החשש שבני ישראל יעלו על קברו ויעבדוהו כאל, בדומה לחטאם בחטא העגל.

רעיון דומה אומר בעל משך חכמה על משה (דב' ד:טו). משה לא נכנס לארץ, שכן היה חשש שיעבדוהו שם כאל. יש אומרים שזאת הסיבה שמקום קבורתו של משה לא נודע.⁷

בסופו של דבר – למרות החטא נשארה לנו דמותו של אהרן במלוא הדרה, וכפי שאומר הנביא: תִּוְרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשִׁלּוֹם וּבְמִישׁוֹר הֶלֶף אֹתִי וְרַבִּים הִשִּׁיב מִעוֹן. כִּי שִׁפְתַי כִּהֵן יִשְׁמְרוּ-דַּעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱהֻ-עֶבְאֹת-הוּא" (מלאכי ב: ו-ז).⁸

ד"ר איתמר ורהפטיג
הפקולטה למשפטים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
כתובתנו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>

⁴ שלא כמשה, שבכו במותו שלשים יום רק הזכרים. ראו דב' לד:ח ורש"י שם.

⁵ אמנם לא כך אומר תרגום יונתן בן עזאל. דבריו צריכים עיון, ואין כאן מקום להאריך.

⁶ אהרן הוא היחידי שזמן פטירתו – א' במנחם-אב, נזכר בתורה, והדבר טעון הסבר, ואין כאן מקומו.

⁷ ראו ילקוט מעם לועז סוף פרשת ברכה, תורת משה (לחתם סופר) פרשת ואתחנן (ד:כב), פירוש כתב סופר על התורה, דברים לד: ו.

⁸ פסוק זה נדרש על אהרן בסנהדרין ו' ע"ב.